

УДК 342.8

*Скороход О. П., аспірант кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЕЛЕМЕНТУ СИСТЕМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ключові слова: вибори, демократія участі, електронні електоральні системи.

Вступ. В Україні 29 жовтня 2023 року мали б відбутись чергові вибори до Верховної Ради України, а вже навесні, 31 березня 2024 року – Президентські вибори. Проте в умовах повномасштабної агресії та воєнного стану проведення будь-яких виборів прямо заборонено Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1]. та Конституцією України [2]. Однак імовірність проведення виборів сьогодні залишається під питанням, тому якщо будуть внесені зміни в законодавчу базу і буде прийнято рішення про їх реалізацію, Україна має бути готовою забезпечити цей процес із дотриманням принципів демократії навіть в умовах воєнного стану.

Актуальність. Саме війна насамперед робить тему впровадження методів електронної демократії особливо актуальною та значущою. Так, держава має забезпечити можливість для рівного та безпечного доступу всіх громадян до виборів. До того ж мають бути забезпечені ключові елементи демократичних процедур під час організації та проведення виборів, ведення агітації, підрахунку голосів та встановлення результатів голосування. Отже, розвиток і провадження методів електронної демократії є ключовою, базовою передумовою для вирішення комплексу означених проблем.

Світовий досвід свідчить, що використання електронних форм урядування та волевиявлення сприяє розвитку демократії, створює додаткові стимули для більш широкого залучення всіх категорій населення до процесів прийняття рішень та управління суспільним розвитком, а головне – сприяє вирішенню складних питань, як-от організація процесу голосування у місцях, де важко забезпечити традиційний виборчий процес, наприклад, для тих, хто перебуває за кордоном чи в зоні конфлікту.

Так, наприклад, Естонія ще у 2005 році впровадила електронне голосування, що дало змогу громадянам голосувати дистанційно. Норвегія використовує електронне голосування для військовослужбовців, що перебувають на військових базах чи в місцях, де важко забезпечити традиційний виборчий процес. Ізраїль також застосовує електронні технології для забезпечення голосування в армійських частинах та на військових базах, забезпечуючи доступність виборчого процесу для військовослужбовців. У деяких штатах Сполучених Штатів Америки впроваджують електронні системи голосування для військовослужбовців та громадян, які перебувають за кордоном.

Як бачимо, розвинені демократичні країни широко використовують сучасні електронні технології для забезпечення доступу своїх громадян до адміністративних послуг та участі в управлінні суспільними справами.

Головними перевагами цього процесу є:

1. Зручність та доступність. Електронні форми волевиявлення надають громадянам зручний спосіб виражати свою волю. Вони можуть голосувати або виражати свою думку з будь-якого місця, де є доступ до інтернету, що покращує доступність виборчих процесів для різних верств населення.

2. Підвищення участі громадян. Електронні системи сприяють залученню більшої кількості громадян до політичного процесу. Вони можуть стати ефективним засобом для збільшення активності громадян та їх участі в різних формах волевиявлення, як-от референдуми чи обговорення публічних питань.

3. Швидкість та ефективність. Електронні системи можуть сприяти швидшому підрахунку голосів та оголошенню результатів. Це може допомогти політичним процесам бути більш ефективними та оперативними.

4. Безпека та захист від маніпуляцій. Застосування сучасних технологій, як-от блокчейн, може підвищити рівень безпеки виборчих процесів та захистити їх від можливих маніпуляцій чи фальсифікацій.

5. Зменшення адміністративних витрат. Електронні форми волевиявлення можуть допомагати зменшити адміністративні витрати, пов'язані з проведенням традиційних виборів. Це може бути важливо, особливо для муніципалітетів та інших органів, які мають обмежений бюджет.

6. Підвищення прозорості та довіри. Використання електронних систем може зробити виборчі процеси більш прозорими, надійними та піддатливими перевірці. Це може збільшити рівень довіри громадян до виборчої системи.

7. Доступність для військовослужбовців та громадян, що перебувають на територіях нещодавно звільнених від окупації, чи тих, де безпекова ситуація не дає змоги організувати виборчий процес традиційними методами.

Україна в цьому контексті поки не має достатнього досвіду реалізації електронних форм демократії участі, але ми можемо стверджувати, що завдяки зусиллям Міністерства цифрової трансформації та міжнародних партнерів за останні чотири-п'ять років країна значно просунулась у реалізації принципів електронного урядування, доступу громадян до електронних адміністративних послуг, і безперечно, стоїть на порозі втілення у життя сучасних форм електронної демократії. Однак, як зазначають експерти, перед впровадженням інструментів електронного голосування Україні необхідно вирішити низку першочергових проблем, пов'язаних як із повномасштабним вторгненням, так і з недосконалістю законодавчої бази тощо. А саме:

1. Визначити модель та правила, за яких буде здійснюватися організація та проведення виборів для громадян України, котрі є вимушеними переселенцями як всередині України, так і за її межами.

2. Забезпечити політичні права всіх виборців та кандидатів, зокрема жінок. За правилами чинного законодавства, мільйони жінок, які вимушено перебувають за кордоном більше 90 днів, формально втрачають право балотуватися на загальнодержавних виборах.

3. До того ж варто вжити заходів законодавчого та практичного, безпекового характеру для повного забезпечення прав військових як обирати, так і бути обраними.

4. Провести оцінку безпеки громад для ефективного і безперешкодного транзиту влади від військово-цивільних адміністрацій до цивільної влади.

5. Забезпечити наявність належних фінансових та організаційних ресурсів для проведення виборів та відновлення пошкодженої або зруйнованої виборчої інфраструктури.

6. Забезпечити інклюзивність та доступність виборів. Потрібно повністю забезпечити умови для доступного голосування людей з інвалідністю, особливо враховуючи збільшення кількості таких виборців – наприклад, ветеранів війни.

7. Посилити адміністрування виборчого процесу шляхом професіоналізації адміністрування виборів шляхом обмеження можливостей для партій/кандидатів щодо заміни членів виборчих комісій за власним бажанням та впровадження вимоги обов'язкового проходження навчання для певних посад в комісіях [3].

Висновки

Вирішення перелічених вище проблем вбачається можливим насамперед через застосування новітніх технологій та більш широкого застосування методів електронної демократії участі. Напрацювання Міністерства цифрової трансформації та команди проєкту цифрової держави «ДІЯ» свідчать про реальну здатність і доцільність розширення функціоналу додатку «ДІЯ» новими сервісами електронного плебісциту. Це дасть змогу не тільки вирішити наведені вище проблеми, а також позбавить державу зайвих бюджетних витрат на організацію виборчого процесу за традиційною технологією й створить реальні механізми захисту від маніпулювань результатами волевиявлення завдяки використанню технології блокчейн, яка щодня доводить свою ефективність у банківському секторі тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 10.11.2023).

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.11.2023).

3. IFES Україна-ОПОРА, Дорожня карта виборчої реформи в Україні 2023. URL : <https://www.oporaua.org/vybory/dorozhnya-karta-viborchoyi-reformi-v-ukrayini-2023-v-umovah-voynogo-chasu-24959> (дата звернення 12.11.2023).